

مدیریت یکپارچه سواحل

مدل سنجش قابلیت گردشگری اراضی ساحلی

رضا احمدیان

دکتری شهرسازی

عضو هیئت علمی

دانشگاه آزاد اسلامی

RAHMADIAN_2001@YAHOO.COM

گردشگری ساحلی از جمله فعالیت‌های جاذبی است که به دلیل تنوع اکوسیستم و ترکیب آب و خشکی، قابلیت‌های چندگانه‌ای در سطح جهان دارد. کشور ایران با داشتن حدود ۵ هزار کیلومتر خط ساحلی در سه حوزه جغرافیایی مختلف (خزر، خلیج فارس و دریای عمان) توان بالایی در زمینه استقرار فعالیت‌های گردشگری دارد. اما به دلیل فقدان یک نظام جامع در زمینه توان‌سنجی، برنامه‌ریزی و بهره‌برداری از انواع گردشگری ساحلی، کمترین میزان استفاده مناسب و پایدار از این قابلیت را فراهم نموده است. بدیهی است وجود برخی ضوابط و معیارهای فرهنگی و عرفی حاکم بر جامعه اسلامی ایران، امکان استفاده آزاد و بدون محدودیت از سواحل را همانند سایر کشورهای ساحلی فراهم نمی‌کند. از این رو منظور از گردشگری ساحلی در ایران، بررسی ابعاد موضوع با اصل پایداری محیط و تناسب کاربرد آن با ویژگی‌های جامعه‌شناسی ایرانی است.

از سال ۱۳۸۰ و براساس الزامات بین‌المللی (خصوصاً دستورکار ۲۱)، طرح جامع مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی ایران (ICZM) برای نخستین بار کل منطقه ساحلی کشور را که شعاع تقریبی ۱۰ کیلومتر از سواحل را دربر می‌گیرد، به عنوان یک منطقه ویژه با عملکردهای چندگانه از جمله گردشگری، مورد مطالعه قرار داده است و در قالب یک مدل توان‌سنجی از سواحل ایران برای گردشگری، پهنه ساحلی را منطقه‌بندی کرده است. مقاله حاضر به بررسی ابعاد موضوع و معیارهای قابل استفاده در این مدل می‌پردازد.

واژگان کلیدی: مناطق ساحلی، گردشگری ساحلی، مدل توان‌سنجی گردشگری.

شناسایی معیارها در گردشگری ساحلی

گردشگری، فعالیتی است که در ارتباط مستقیم با منابع محیطی و غیر محیطی قرار دارد و از هر دو نوع این معیارها تأثیر می‌پذیرد. در طرح کاربری مطلوب اراضی ساحلی با توجه به نظرات کارشناسی، معیارها و طبقات اراضی واجد قابلیت گردشگری، تدوین و طبقه‌بندی شده است. این معیارها اراضی موجود را به سه دسته شرایط مناسب، نیمه مناسب و نامناسب برای گردشگری تقسیم می‌کند. در میان معیارها، منابع غیرمحیطی نسبت به منابع محیطی تأثیر بیشتری بر قابلیت اراضی دارد.

منابع محیطی

این منابع شامل آب، زمین و اقلیم است. برخورداری از منابع آب (لیتر/ نفر)، شیب (درصد)، فاصله تا دریاچه یا تالاب، فاصله از نوار ساحلی، فاصله از دریاچه پشت سد و دمای هوا، پارامترهای محیطی مؤثر بر قابلیت گردشگری اراضی است. بهترین دمای هوا، بین ۲۰ تا ۲۵ درجه سانتی‌گراد است که طبقه مناسب برای گردشگری را شامل می‌شود. از آنجا که فصل گردشگری در کشور ما بهار و تابستان است، مناطقی که در این دو فصل دارای دمایی در این محدوده باشد، اراضی مناسب برای گردشگری محسوب می‌شود. میزان فاصله تا دریاچه پشت سد، دریاچه‌ها و تالاب‌های طبیعی و نوار ساحلی، مشخص‌کننده محدوده مناسب است. وجود جنگل به عنوان جاذبه، شیب مناسب و برخورداری از منابع آب نیز از عوامل لازم برای تحقق گردشگری یک منطقه است.

منابع غیر محیطی

این منابع شامل زیرساخت‌ها، عوامل اقتصادی- اجتماعی، برنامه‌های مصوب و حرایم است:

• **حرایم:** به عنوان یک عامل نفی‌کننده، تنها مشخص‌کننده طبقه نامناسب گردشگری است. حرایم فعالیت‌های دیگر (مثل حرایم خطوط

انتقال انرژی، حرایم صنعت و معدن و غیره) و حرایم مربوط به محدوده‌های نظامی و انتظامی، محدوده‌های نفتی و سایر محدوده‌ها جزء مواردی است که زمین را جزء طبقه نامناسب قرار می‌دهد.

• **برنامه‌های مصوب:** شامل چهار پارامتر؛ مناطق نمونه گردشگری، آثار ثبت‌شده میراث فرهنگی، تفرجگاه‌های ساحلی و مناطق حفاظت‌شده محیط زیست است. این پارامترها به عنوان عوامل مثبت در جهت استقرار فعالیت گردشگری به حساب آمده و در صورت واقع شدن هریک از آنها، زمین مورد نظر جزء طبقه مناسب قرار می‌گیرد. تنها مورد استثناء، پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی است که ورود، عبور و توقف در آنها مشروط به رعایت ضوابط نگهداری از آنها است و در نتیجه این مناطق را به عنوان طبقه نامناسب گردشگری معرفی می‌کند.

• **عوامل اقتصادی و اجتماعی:** در این رابطه دو پارامتر خدمات پشتیبانی و فستیوال‌ها (بازارهای هفتگی) به عنوان عوامل مؤثر در جذب گردشگر و توسعه گردشگری، ذکر شده است.

• **زیرساخت‌ها:** مهم‌ترین بخش در منابع غیرمحیطی، زیرساخت‌ها است. تأمین رفاه و راحتی گردشگران یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت منطقه برای توسعه گردشگری است. نوع عوامل زیرساختی مؤثر بر گردشگری با زیرساخت‌های مورد نیاز در بخش‌های دیگر متفاوت است. زیرساخت‌های مربوط به حمل و نقل یا جابه‌جایی یکی از مهم‌ترین این عوامل است. دسترسی به راه‌های اصلی، ایستگاه راه‌آهن، بندر (ملی و بین‌المللی)، فرودگاه (ملی و بین‌المللی) و جاده ابریشم پارامترهای مربوط به این عامل است. دسترسی به هر یک از راه‌های حمل و نقل، امتیاز مثبتی برای توسعه گردشگری به شمار می‌آید.

در دسترس بودن تسهیلات سفر نیز عامل مؤثر دیگری است که منطقه را جزء طبقه مناسب قرار می‌دهد. این تسهیلات شامل دفاتر خدماتی مسافرتی و کنسولگری و سفارتخانه است. وجود منطقه ویژه اقتصادی، گمرک و بازارچه‌های مرزی نیز، از پارامترهای امکان مبادله کالا است.

معیار	منابع محیطی		منابع غیر محیطی																
	آب	زمین	تلقین	زیرساخت‌ها															
				جایه جایی	سهولت سفر	مبادله کالا													
طبقه ۱ (مستقیم)	برخوراکی از منابع آب (آب و غیر)	جنگل	جاده ارتباطی (طرح برداشتن)	فرودگاه اس (Km)	فرودگاه ملی (Km)	پلر اسن کلسی (Km)	پلر اسن (Km)	ایستگاه راه‌آهن (Km)	راه‌آهن سلسی (Km)	کبوترگری و سمارخانه - سمار پور و جاب	تعمیر خدمات سمارین - آلمسی	بازارچه های بزرگ	گمرکات	منطقه آزاد - ویرا اقتصادی	منطقه آزاد - بازاریان هلندی	خدمات پشتیبان دریایی، بهداشتی و -	مناطق منطقه گردشگری	مناطق منطقه گردشگری	حرام مربوط به کاربری‌های خاص
طبقه ۲ (بیمه مناسب)	۲۵۰۰ - ۳۰۰۰	گیاه و بند نیوم	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۱۰ کیلومتری	۱۰ کیلومتری	۱۵ کیلومتری	۵۰۰ متر	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۰ کیلومتری	۲۰ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری
طبقه ۳ (غیرمستقیم)	۱۵۰ - ۲۵۰	استاد کانت	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۱۰ کیلومتری	۱۰ کیلومتری	۱۵ کیلومتری	۵۰۰ متر	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۰ کیلومتری	۲۰ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری	۲۵ کیلومتری

معیارها و طبقات اراضی واجد قابلیت برای گردشگری در طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی

جمع‌بندی
 همان‌طور که در جدول نیز دیده می‌شود، پارامترهای مربوط به توسعه گردشگری در اغلب موارد توصیه به فعالیت گردشگری دارد؛ یعنی در انتخاب اراضی مناسب برای گردشگری بیش از اینکه موانع گردشگری مؤثر باشد، عوامل تسهیل‌کننده گردشگری و جذب گردشگر تأثیرگذار است. به این ترتیب تعیین طبقه مناسب در گردشگری برای اغلب پارامترها تعریف شده است.

پی نوشت

1- Iniegratral coastal zone management

منابع

- نوق، مجید؛ عابدی، قدرت و قانقرمه، عبدالعظیم (۱۳۸۵) برنامه مدیریت کاربری اراضی سواحل جنوب شرقی دریای خزر (معرفی مدل ارزیابی توان اکولوژیکی و آمایش سرزمین)، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، جلد ۱۳، شماره پنجم.
- توفیق، فیروز (۱۳۸۴) آمایش سرزمین، تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- دفتر حقوقی و امور مجلس (۱۳۸۳) مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست ایران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
- زبردست، اسفندیار (۱۳۸۰) کاربرد فرایند تحلیل سلسله مراتبی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، مجله هنرهای زیبا، شماره ۱۰.
- مخدوم، مجید (۱۳۷۱) سالوده آمایش سرزمین، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- معاونت شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی (۱۳۷۵) طرح کالبدی ملی ایران، گزارش تلفیق، جلد چهارم.
- مهندسین مشاور ماب (۱۳۸۶) گزارش تلفیق بخشی، جلد دوم گزارش تلفیق طرح تعیین کاربری مطلوب اراضی ساحلی.
- مهندسین مشاور ماب (۱۳۸۸) گزارش برآیند مطالعات مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی، سازمان بندر و دریانوردی.

